

ارتقای بهره‌وری ملی از طریق بیمه و تامین اجتماعی

از: مهدی کرباسیان رئیس هیات‌مدیره و مدیرعامل سازمان تامین اجتماعی

آنچه در این بحث، پیرامون تامین اجتماعی و نظام بهره‌وری ملی مطرح می‌شود، ناظر بر دو مقوله اساسی زیر است:

- ۱ - مفاهیم تامین اجتماعی
  - ۲ - نقش تامین اجتماعی در ارتقاء بهره‌وری ملی
- مفاهیم تامین اجتماعی

«تامین اجتماعی بمنزله حمایتی است که جامعه در قبال پریشانی‌های اجتماعی و اقتصادی پدید آمده، به‌واسطه قطع یا کاهش شدید درآمد افراد ناشی از بیماری، بارداری، حوادث و بیماری‌های ناشی از کار، بیکاری، از کارافتادگی، سالمندی و فوت و همچنین ناشی از افزایش هزینه‌های درمان و نگهداری خانواده (عائله‌مندی) به اعضای خود ارائه می‌دهد».

طبق اصل ۲۹ قانون اساسی «برخورداری از تامین اجتماعی از نظر بازنشستگی بیکاری، پیری، از کار افتادگی، بی‌سرپرستی، در راه‌ماندگی، حوادث و سوانح و نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت‌های پزشکی به‌صورت بیمه و غیره، حقی است همگانی، دولت مکلف است طبق قوانین از درآمدهای عمومی و درآمدهای حاصل از مشارکت مردم خدمات و حمایت‌های فوق را برای یک‌یک افراد کشور تامین کند».

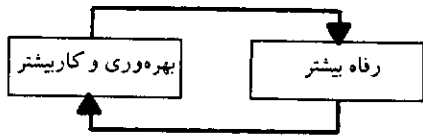
در چارچوب این تعریف و اصل ۲۹ قانون اساسی، نظام تامین اجتماعی در جامعه به‌عنوان مهمترین اهرم برقراری عدالت اجتماعی تلقی می‌شود. چنانکه در شعار اصلی اتحادیه بین‌المللی تامین اجتماعی (I.S.S.A) آمده است که «تحقق عدالت اجتماعی بدون تامین اجتماعی میسر نخواهد بود».

به‌طور کلی پیشامدها و مخاطراتی که باعث نیازهای ویژه‌ای برای افراد می‌شود و لازم است تحت حمایت تامین اجتماعی قرار گیرد، عبارتند از:

به‌منظور استقرار نظام تامین اجتماعی در کشورها و جوامع مختلف جهان و براساس شرایط ویژه فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی و همچنین بر پایه نیازهای افراد جامعه، راه‌حلهای و روش‌های گوناگونی طراحی و اجرا می‌شود. مهمترین این روشها و تکنیک‌ها که تاکنون در این زمینه به‌وجود آمده و مورد استفاده قرار گرفته‌اند، بشرح زیر است:

- الف - استراتژی بیمه‌های اجتماعی (SOCIAL INSURANCE)
- ب - استراتژی صندوق‌های احتیاط (PROVIDENT FUNDS)
- ج - استراتژی مسئولیت کارفرما (LIABILITY OF EMPLOYER)
- د - استراتژی مساعدت اجتماعی (SOCIAL ASSISTANCE)

بهره‌وری ملی ارتقاء می‌یابد. به‌طور کلی با بهبود بهره‌وری و اثر رشد تولیدات، فقر کاهش می‌یابد و کیفیت زندگی بالا می‌رود.

مدل جامع رابطه بهره‌وری با رفاه اجتماعی

مکانیزم مدل فوق بشرح زیر است:

الف - اثر رفاه اجتماعی در ارتقاء بهره‌وری:

۱- امنیت اقتصادی: هرچه نیروی کار از دغدغه و تشویش و نگرانی نسبت به از دست دادن درآمد خود فارغ باشد، توان روحی و دلبستگی وی به کار بالا می‌رود، تمرکز حواس و دقت لازم برای انجام کار پیدا می‌کند و در نهایت، حوادث ناشی از کار، کاهش می‌یابد و جریان تولید بدون وقفه و به‌شکل بهینه پیش می‌رود.

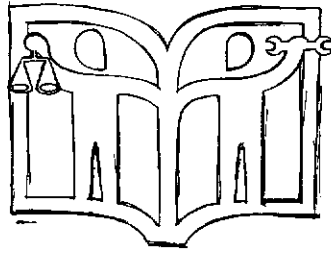
در چنین شرایطی است که بهره‌وری تولید در زمینه‌های گوناگون (نیروی انسانی، ماشین‌آلات، سرمایه و...) ارتقاء می‌یابد.

از جمله مکانیزم‌های مهمی که در برقراری امنیت اقتصادی تاثیر دارد، طرح‌های تامین اجتماعی در زمینه بیمه بیکاری و سایر کمکه‌های کوتاه‌مدت است که افراد را در قبال کاهش درآمد، به‌سبب وقوع مخاطرات جسمی و اقتصادی، مورد حمایت قرار می‌دهد.

۲- مراقبت‌های پزشکی: هرچه سطح بهداشت در میان افراد جامعه ارتقاء یابد، افراد سالمتر با ظرفیت‌های کاری (توان جسمی) بیشتری وجود خواهند داشت و در نتیجه با کار و تلاش بیشتر توسط افراد سالم، بهره‌وری کلی جامعه ارتقاء پیدا می‌کند.

نظام تامین اجتماعی، در این راستا، سهم بزرگی از کل سیستم مراقبت‌های پزشکی کشور را به‌عهده دارد، زیرا جمعیت بیمه‌شده شاغل همراه با خانواده آن به‌طور کامل تحت پوشش مراقبت‌های پزشکی قرار دارد.

۳- سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی: جوامعی که به‌منظور تامین رفاه مادی و معنوی آحاد مختلف جامعه، در مسیر رشد و توسعه قرار دارند، به‌موضوع سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی اقتصادی و

● اصل ۲۹ قانون اساسی برخوردار از تامین اجتماعی را حقی همگانی می‌داند.

● پیشامدها و مخاطراتی که باعث نیازهای ویژه برای افراد می‌شود، لازم است تحت حمایت تامین اجتماعی قرار گیرد.

نقش تامین اجتماعی در ارتقای بهره‌وری ملی

تحقیقات تامین اجتماعی در کشورهای مختلف موید آن است که رابطه مستقیمی بین رفاه اجتماعی (کیفیت زندگی کاری) و بهره‌وری وجود دارد و این رابطه، یک رابطه دو سویه است. به‌این معنی که اگر کیفیت زندگی کاری بهبود یابد و افراد از نظر شغل و رفاه اجتماعی در وضعیت مناسبی باشند، یقیناً بهره‌وری بیشتر خواهد بود و در کل،

ه- استراتژی خدمات اجتماعی (SOCIAL SERVICES)

استراتژی‌های یادشده در یک دسته‌بندی کلی به دو گروه تقسیم می‌شود.

در گروه اول که مبتنی بر اشتغال (OCCUPATIONAL) است، استراتژی‌های بیمه‌های اجتماعی - صندوق‌های احتیاط و مسئولیت کارفرما مورد نظر است. در استراتژی بیمه‌های اجتماعی، به لحاظ گستردگی حمایتها و تحقق اصل همبستگی اجتماعی و بهره‌مندی آحاد جامعه از حاصل دسترنج نیروی کار یعنی بیمه‌شدگان، بخشی از مسئولیت در قبال بار مالی خسارت ناشی از هزینه‌ها علاوه بر بیمه‌شدگان و کارفرمایان، به‌عهده دولت قرار می‌گیرد.

در گروه دوم که مبتنی بر تابعیت شهروندان به‌صورت همگانی (UNIVERSAL) است، استراتژی‌های مساعدت اجتماعی و خدمات اجتماعی مورد توجه واقع می‌شود.

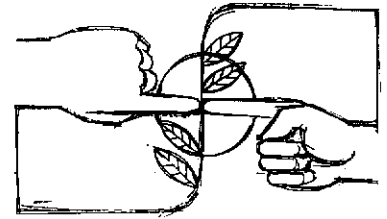
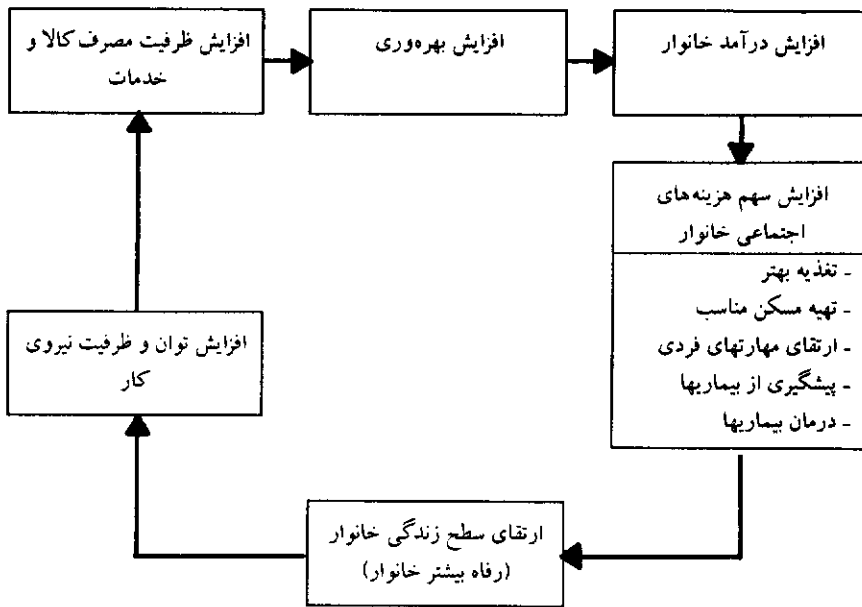
برخلاف نگرش قبلی، نوع حمایتها در این نگرش، جنبه مساعدت و کمک داشته و حق تلفی نمی‌شود. در واقع اگر فرد نتواند عدم استطاعت مالی خود را به‌اثبات برساند و یا آنکه امور معیشتی وی از حد نصاب بالاتر باشد، از حمایتها بی‌بهره خواهد ماند.

کشورهای جهان در برنامه‌ریزی استراتژیهای فوق، برحسب توان مالی و زیرساختهای لازم، یک یا چند نوع حمایت اجتماعی را در برنامه کار خود قرار داده‌اند که روند این‌گونه حمایتها طبق جدول شماره یک است:

جدول یک - توزیع کشورهای دارای برنامه تامین اجتماعی به تفکیک نوع برنامه

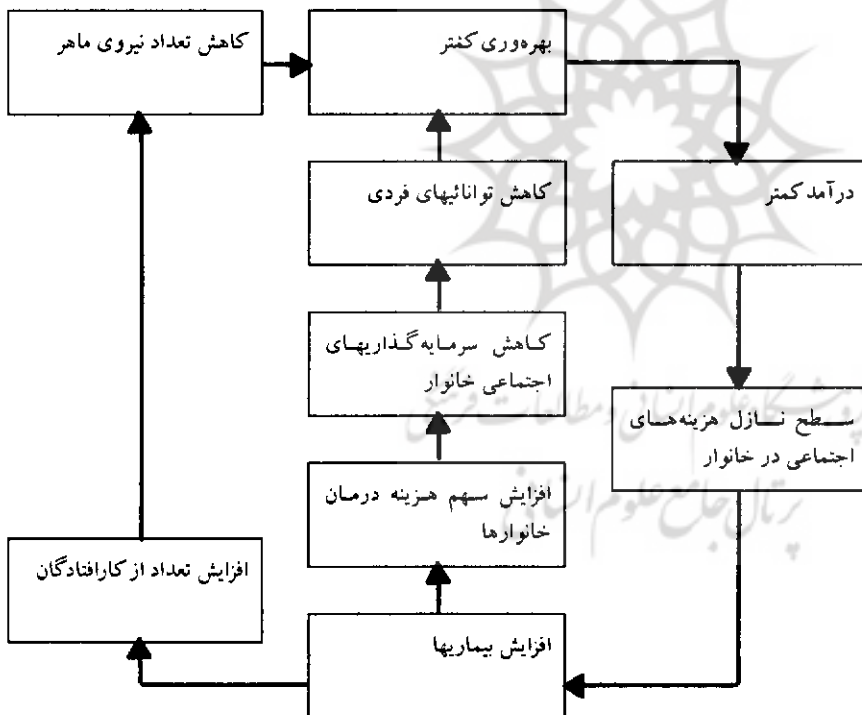
سال	۱۹۹۳	۱۹۹۰	۱۹۸۱	۱۹۷۷	۱۹۶۷	۱۹۵۸	۱۹۴۹	۱۹۴۰	۱۹۲۵	نوع برنامه
دارای نوعی برنامه تامین اجتماعی	۱۶۳	۱۴۶	۱۳۹	۱۲۹	۱۲۰	۸۰	۵۸	۵۷	۲۲	سالمندی، از کار افتادگی و فوت
بیماری و ایام استراحت بارداری و درمان حوادث ناشی از کار	۱۵۵	۱۴۸	۱۲۷	۱۱۴	۹۲	۵۸	۴۴	۳۳	۲۰	بیماری و ایام استراحت بارداری و درمان حوادث ناشی از کار
بیکاری	۱۰۲	۸۶	۷۹	۷۲	۶۵	۵۹	۳۶	۲۴	۱۹	بیکاری
کمک خانواده (عائله مندی)	۱۵۵	۱۳۹	۱۳۶	۱۲۹	۱۱۷	۷۷	۵۷	۵۷	۵۰	کمک خانواده (عائله مندی)
	۶۳	۴۴	۳۷	۳۸	۳۴	۲۶	۲۲	۲۱	۱۷	
	۸۲	۶۳	۶۷	۶۵	۶۲	۳۸	۲۷	۷	-	

ماخذ: SOCIAL SECURITY PROGRAMS THROUGHOUT THE WORLD # 63,1993

● هرچه نیروی کار از دغدغه و تشویش و نگرانی، نسبت به از دست دادن درآمد خود فارغ باشد، توان روحی و دلبستگی وی به کار بالا می‌رود.

بعد اول: افزایش درآمد خانوار

بعد دوم: کاهش درآمد خانوار

بعد اول: افزایش درآمد خانوار در اثر افزایش بهره‌وری و انجام سرمایه‌گذاریهای اقتصادی و اجتماعی، حجم تولید در جامعه افزایش یافته و در نتیجه، درآمد خانوارها نیز افزایش می‌یابد. در پی این افزایش درآمدی، خانوارها قادر خواهند بود برای بقا و تداوم زندگی به سرمایه‌گذاری‌های متناسب با

سرمایه‌گذاری‌ها ارتقای دانش فنی و افزایش مهارت افراد در انجام کارهای محوله است که از عوامل موثر در ارتقاء بهره‌وری محسوب می‌شود.

ب - نقش بهره‌وری در رفاه خانوار: نقش بهره‌وری در رفاه اجتماعی را از ابعاد گوناگون می‌توان بیان کرد:

● جوامعی که به منظور تامین رفاه مادی و معنوی آحاد مختلف جامعه، در مسیر رشد و توسعه قرار دارند، به موضوع سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی اقتصادی و اجتماعی اهمیت فراوانی می‌دهند.

● تحقیقات تامین اجتماعی در کشورهای مختلف مویده آن است که رابطه مستقیمی بین رفاه اجتماعی و بهره‌وری وجود دارد و این رابطه یک رابطه دو سویه است.

اجتماعی اهمیت فراوانی می‌دهند. در واقع این‌گونه سرمایه‌گذاری‌ها در بلندمدت به افزایش توانایی‌های جسمی و فکری افراد و در نتیجه افزایش سطح بهره‌وری در کل جامعه می‌انجامد. نظام تامین اجتماعی در این رابطه با جمع‌آوری حق بیمه که در واقع یک نوع پس‌انداز اجباری است، منابع مالی لازم را برای سرمایه‌گذاری در زمینه‌های گوناگون اجتماعی و اقتصادی تامین می‌کند، زیرا این‌گونه سرمایه‌گذاری‌ها غالباً به دلیل ماهیت غیرتجاری و عدم سودآوری‌های زودرس از سوی بخش خصوصی استقبال نمی‌شود. شاخص‌ترین دستاورد این‌گونه

سطح درآمد خود در زمینه تغذیه بهتر، تهیه مسکن مناسب، ارتقای مهارت‌های فردی و پیشگیری از بیماریها و بالاخره درمان بردازند و به این طریق کیفیت زندگی خود را ارتقاء بخشند.

بعد دوم: کاهش درآمد خانوارها

بهره‌وری کمتر، موجب می‌شود که سطح دستمزدها تنزل یابد و به این ترتیب درآمد قابل تصرف خانوارها کاهش یابد و پیامد آن سطح نازل تغذیه، آموزش، تامین مسکن و... خواهد بود. این عوامل به نوبه خود سطح سلامت اعضای خانوار را تحت تاثیر قرار می‌دهد و در نتیجه سهم زیادی از درآمد خانوار به دلیل سنگینی هزینه درمان، به جای آنکه صرف پیشگیری شود، به مصرف دارو و درمان می‌رسد.

این چرخه در گام بعدی، بیماریهای بیشتر و مزمن را به دنبال می‌آورد و سرانجام با کاهش توان مادی و معنوی افراد، سطح بهره‌وری کلی در جامعه کاهش می‌یابد.

از طرف دیگر، شدت بروز بیماری موجب افزایش نرخ از کارافتادگی و بازماندگان در چرخه تولید می‌شود که این امر نیز به دلیل خروج نیروی کار مجرب از جریان تولید، به ضرر چرخه بهره‌وری ملی خواهد بود.

نقش نظام تامین اجتماعی در بهره‌وری خانوار:

نظام تامین اجتماعی در این میان از یکسو به عنوان یک نهاد فراگیر با اعطای مزایای بلندمدت شامل بازنشستگی، از کارافتادگی، بازماندگان و کمکهای خانواده (عائله‌مندی) افزایش درآمد ایجاد می‌کند و از سوی دیگر با اعطای مزایای کوتاه‌مدت مانند تقبل هزینه‌های نقدی و جنسی ناشی از بیماری، به صورت پرداخت غرامت دستمزد ایام بیماری، استراحت ایام بارداری و هزینه درمان بستری و سرپائی، ضمن کاهش هزینه‌ها مانع کاهش شدید درآمد خانوار می‌شود. تامین اجتماعی در مجموع به عنوان مکانیزم موثر در افزایش بهره‌وری و در نهایت، بهبود رفاه اجتماعی عمل می‌کند.

باید توجه داشت حتی اگر جامعه‌ای در بالاترین سطح بهره‌وری قرار داشته باشد، چون همواره گروهی به دلایل گوناگون مانند معلولیت مادرزادی، صفرسن و یا کهولت به سبب عدم توانایی در کسب درآمد، نیازمند حمایت‌های قانونی نظام تامین اجتماعی خواهند بود. □

مدیریت شهری؛ نیاز امروز، ضرورت فردا

از: فریدون بیگی

از ۵ میلیون نفر وجود خواهد داشت در حالی که تعداد این‌گونه شهرها در سال ۱۹۸۰، بیست و شش شهر، و در ۱۹۵۰ تنها شش شهر بوده، و در آغاز قرن بیستم نیز هیچ شهری با جمعیتی بیش از ۵ میلیون نفر وجود نداشته است.^(۱)

آمار نشان می‌دهد که به جمعیت شهرهایی مانند کراچی، بمبئی و تهران سالانه ۳۰۰ هزار نفر افزوده می‌شود. این رقم برای شهر مکزیکوسیتی ۵۰۰ هزار نفر می‌باشد.^(۲) تا پایان قرن حاضر،

برای اغلب مردم، شهر، محل کار، رفت‌وآمد و گذراندن زندگی است، در حالی که مقامات شهری و حکومتی نگرش سیاسی نسبت به شهرها دارند و خواهان حل مشکلات به نفع شهروندان براساس قوانین و مقررات هستند.

علیرغم مهار رشد سریع جمعیت در قسمتهایی از جهان، تشکیل و توسعه جمعیت شهری یا درصدهای متفاوتی وجود دارد. در سال ۲۰۰۰، شصت شهر با جمعیت بیش

